Anna Cassels målningar är på väg att tas över till Antroposofiska Sällskapet med stöd av antroposofiska ledamöter i Hilma af Klint-stiftelsen.

STOCKHOLMS TINGSRÄTT
Aktbilaga 2
INKOM: 2025-03-17
MÄRKT: Ä 2676-25
AKTBIL: 42

Bästa styrelsen i **Stiftelsen** Hilma af Klints verk samt styrelsen i Antroposofiska **Sällskapet** i Sverige!

Jag skriver till er idag eftersom ni tillsammans bär ansvaret för hur tillgångarna i Stiftelsen Hilma af Klints verk (hädanefter Stiftelsen) hanteras. Det är med stor oro jag har följt utvecklingen, särskilt gällande illojalt agerande från Stiftelsens antroposofiska ledamöter.

Jag fått bekräftad information från både en ledamot inom Stiftelsen och en ledamot inom Sällskapets styrelse om att ni gemensamt avser föra över några av Stiftelsens tillgångar till Sällskapet, specifikt målningar och skisser av Anna Cassel, trots att jag påtalat att ägandefrågan är oklar och måste fastställas. Att detta inte kom till min kännedom direkt från er är ytterst anmärkningsvärt. Jag har fört konversation med Stiftelsens ledamöter om Anna Cassel, men de vägrar svara. Sällskapet har också valt att inte föra en öppen diskussion i frågan.

Det är högst uppseendeväckande att ni som antroposofer och ledamöter i Stiftelsen och i Sällskapet accepterar agerande som går emot er grundares principer. Rudolf Steiner trodde inte på kommersialisering av konst, och ansåg inte heller att konst skulle visas hur som helst. Det som hänt i Stiftelsen går emot grunden i Rudolf Steiners tankar (ref 1). Ni agerar dessutom i strid med Stiftelsens stadgar och visar illojalitet gentemot Stiftelsen. Att överföra Anna Cassels målningar utan att ägandet är fastställt kan leda till brottet förskingring.

Stiftelsen. Antroposofiska Sällskapets styrelse har 2023 tillsatt tre av Stiftelsens fem ledamöter, vilket innebär att ni har en majoritet. Fyra av totalt fem ledamöter är dessutom medlemmar i Sällskapet, vilket gör att det ligger i Sällskapets intresse att de följer Stiftelsens stadgar, Svensk lag och sin grundares, Rudolf Steiners, värderingar.

Jag har upprepade gånger bett Sällskapet att ersätta de nuvarande ledamöterna i Stiftelsen på grund av deras illojala agerande gentemot Stiftelsen. Exempelvis är Stiftelsens avtal med bokförlaget Stolpe inte bara illojala, de strider även mot stadgarna, och ingen ersättning tillfaller Stiftelsen (ref 2a-f). Vidare har det genom ett utlåtande från tidigare hovrättsråd Henning Isoz klargjorts att både avtalen och museiverksamheten strider mot stadgarna (ref 3). Tillgångarna ska enligt stadgarna visas för andliga sökare, inte för en bred allmänhet. Detta innebär att museiverksamhet, böcker, och kommersiella produkter som merchandise går emot stadgarna. De fyra antroposofiska ledamöterna tar ingen hänsyn till något av detta. Dessutom förbereder man för att sälja vissa av Stiftelsens tillgångar. Som ordförande måste jag protestera emot vart och ett av dessa steg som var för sig är illojala mot Stiftelsen. Var och en är ansvarig för sina egna handlingar, men ett särskilt ansvar tillkommer Antroposofiska Sällskapet som tillsatt ledamöterna i Stiftelsen. Ni bör ta en allvarlig fundering huruvida dessa individer värdigt representerar Antroposofin? Vad skulle Rudolf Steiner säga?

Rudolf Steiner hade en väldigt klar syn på hur konst ska behandlas. Steiner menade att "sann konst" är oskiljbar från den andliga sfären och inte är skapad för världslig beundran eller ekonomisk vinning. Han varnade för att utställningar och kommersialisering av konstverk underminerar konstens andliga syfte och koppling till det gudomliga. Hilma af Klint och Steiner var nära vänner, och hon donerade flera av sina verk till Goetheanum.

Steiners syn på konst uttrycks tydligt i hans föreläsning “*Geist und Ungeist in der Malerei”* (GA nr. 276)(ref 1), där han talar om konstens eviga koppling till det andliga och fördömer utställningar som placerar konstverk utan sammanhang, vilket förminskar deras syfte.

"Konsten är evig, men dess former förändras. Och om du förstår detta, att det överallt finns en koppling till det andliga genom konsten, kommer du se att konsten är något som placerar oss, både som skapare och som de som uppskattar den, in i den andliga världen...
...I kontrast till detta verkar skapandet av konst för utställningar nästan meningslöst, där verk placeras sida vid sida utan någon koppling, vilket förminskar deras syfte. Skiftet från att skapa konst för heliga platser till

att skapa för hemmiljöer förlorar redan mycket av sin ursprungliga betydelse. Utställningar är ännu värre. En tid som ser värde i utställningar har förlorat sin koppling till den sanna konsten."

Steiners ord bekräftar att "sann konst" är oskiljbar från den andliga sfären och inte är en skapelse för världslig beundran eller kommersiell vinning. Han varnade för att degradera konsten genom utställningar och argumenterade för att detta minskar dess sanna syfte och koppling till det gudomliga. Att skapa konst enbart för mänskligt godkännande eller ekonomisk vinning är att vanhelga den, och därmed avlägsna dess andliga värde.

Jag delar Rudolf Steiners syn och uppfattning när det gäller Hilma af Klints verk. Rudolf Steiners uppfattning speglas även tydligt i Stiftelsens stadgar. Rudolf Steiners och min uppfattning delas också av fd hovrättsråd Henning Isoz (ref 3); verket ska inte visas för allmänheten utan specifikt för andliga sökare. Att tidigare styrelse sålde NFT mm är ett exempel på vad Steiner varnade för, men den nuvarande antroposofiska styrelsen stöder NFT-avtalet m fl. Genom att inte agera stöder Sällskapets styrelse också detta agerande, emot Steiner och emot Stiftelsens stadgar, och emot Stiftarens vilja. Det finns ett flertal exempel på detta, tyvärr är det långt ifrån det enda.

Anna Cassel överlämnade sina symboliska målningar till Hilma af Klint för förvaring. När Hilma af Klint gick bort, följde Anna Cassels verk med till min farfar, Erik af Klint. Han försökte donera Hilma af Klints verk till både Moderna Museet och Sällskapet både i Finland och i Sverige, men alla tackade nej.

Från det att Stiftelsen bildades förvarades Anna Cassels målningar i Stiftelsens arkiv. Det finns inget gåvobrev eller annat formellt bevis på att målningarna överlåtits. Stiftelsen har stått för alla kostnader kring förvaring, försäkring, inramning, hantering och meddelat rättigheter av verken. Bilder av Anna Cassels målningar till boken *“Anna Cassel — The Saga of the Rose”* avtalades med Stiftelsen Hilma af Klints verk (ref 4) och inte med Sällskapet.

Det saknas stöd för att Anna Cassels verk inte skulle tillhöra Stiftelsen. Några oklarheter om ägandet kan därför inte anses föreligga.

Att i detta läge överföra Anna Cassels verk till Sällskapet utan styrelsebeslut i Stiftelsen kan inte ses på annat sätt än som förskingring av Stiftelsens egendom. Det är svårt att se detta som något annat än en återbetalning för tjänsten att man blivit tillsatt som styrelseledamot i Stiftelsen av Sällskapet.

Den information som jag har lämnat är allvarlig och upprörande. Det finns möjlighet att ställa saker till rätta. Jag vill därför uppmana dig som är sann antroposof att agera. Rättfärdighet måste gå före girighet. Detta agerande vanärar inte bara antrosposofin idag, utan Rudolf Steiners minne.

Jag står till tjänst för att hjälpa till att sätta saker på rätt plats.Med vänlig hälsning,

Erik af Klint
Ordförande i
Stiftelsen Hilma af Klints verk
2024.10.17

Referenser

1. Rudolf Steiners föredrag *“Geist und Ungeist in der Malerei”*, 9 juni 1923 i Dornach. Se nedan tyska och engelska.
2. Oskäliga avtal med Stiftelsens tillgångar som upplåts utan någon ersättning till Stiftelsen, och i strid med stadgarna. Dessa upprätthålls av de antroposofiska ledamöterna i Stiftelsen. Det är anmärkningsvärt att Sällskapets styrelse inte agerar i frågan. CR (2019.03.31), VR/AR (2021.07.09), Anna Cassel (2022.06.07), NFT (2022.10.07).
3. Fd hovrättsråd Henning Isoz utlåtande om Stiftelsens stadgar. De är inte för allmänheten, utan för den andligt sökande. Henning Isoz har varit med om att ta fram den nuvarande Stiftelselagen och skrivit kommentarer på denna. Anses vara Sveriges främsta expert inom stiftelser. Se längst ned i dokumentet.
4. Anna Cassel-avtalet mellan Stiftelsen och Bokförlaget Stolpe. Framgår tydligt att bildrättigheterna ligger hos Stiftelsen. Anna Cassel (2022.06.07)

Ref 1

Del av Rudolf Steiners föredrag *“Geist und Ungeist in der Malerei”*, 9 juni 1923 i Dornach.

"*Art is eternal, though its forms change. And if you understand that there is always a connection to the spiritual in art, you will realize that art is something through which one, both in creation and in appreciation, places oneself in the spiritual world. A true artist can create in complete solitude, even in a desolate desert. It doesn’t matter to them whether anyone on Earth ever looks at their work, or if no one sees it at all, for they have created in a different realm — in the spiritual-divine community. Gods have watched over their shoulders. They have created in the company of gods. What does it matter to the true artist whether any human admires their work or not? This is why one can be an artist in utter solitude.*

But at the same time, one cannot be an artist without placing their creation into the world, where it truly belongs, and allowing it to live within the spiritual aspect of that world. The work must live within the spirituality of the world into which it is placed. If one forgets this spiritual connection, art may change, but it will transform into something that is no longer truly art. You see, artistic creation can only occur when the artwork is embedded within the greater context of the universe. The old masters knew this, especially those who painted their works on the walls of churches. These images served as guides for the faithful, and the artists understood that their work belonged to earthly life insofar as that life was imbued with the spiritual.

It’s hard to imagine anything worse than creating art for exhibitions. In fact, it’s a terrible experience to walk through an art or sculpture exhibition, where random works hang together or stand side by side, pieces that have no real connection to each other. It’s meaningless for one work to sit next to another in that way. Even when painting shifted from church murals to works for private homes, I would say art began to lose its true meaning. When you paint something inside a frame, you can at least imagine you're looking through a window at something outside, but even then it’s already diminished. And as for painting just for exhibitions? There’s nothing more to say.

Surely, a time that sees value in exhibitions, that considers them possible or meaningful, has simply lost its connection to art. And you can see, from the state of spiritual culture, how much effort is needed to find our way back to the spiritually artistic. Exhibitions, for example, must be completely overcome. It’s true that some individual artists already feel revulsion toward exhibitions, but we live in a time where individuals can accomplish little unless their judgments are rooted in a worldview. This worldview must once again permeate people in full freedom, as worldviews in earlier, less free times once did, when they led to the rise of true cultures. Today, we have no true cultures. But in order to build real cultures, and real art along with them, a spiritual worldview must work towards this goal and must hold it as its highest priority."

* This is a ChatGTP translation of Rudolf Steiner’s lecture (GA nr. 276)

This passage reflects a critique of the commercialization and exhibition of art, arguing that true art has a deeper, spiritual purpose that is often lost in modern contexts.

Här på tyska

“Die Kunst ist ewig, ihre Formen wandeln sich. Und wenn Sie dies nehmen, daß überall eine Beziehung zum Geistigen vom Künstlerischen aus da ist, werden Sie verstehen, daß das Künstlerische doch etwas ist, wodurch man sich sowohl schaffend wie genießend mit in die Geisteswelt hineinstellt. Wer ein wirklicher Künstler ist, kann in einsamer Wüste sein Bild schaffen.

Einerlei ist es ihm, wer von den Erdenmenschen das Bild anschaut, ob es überhaupt jemand anschaut, denn er hat in einer anderen Gemeinschaft geschaffen, er hat in der geist-göttlichen Gemeinschaft geschaffen. Götter haben ihm über die Schultern geblickt. Er hat in der Gesellschaft von Göttern geschaffen. Was liegt dem wahren Künstler daran, ob sein Bild irgendein Mensch bewundert oder nicht. Deshalb kann man Künstler sein in voller Einsamkeit. Aber auf der anderen Seite kann man nicht Künstler sein, ohne in die Welt, die man dann auch ihrer Geistigkeit nach betrachtet, das eigene Geschöpf wirklich hineinzustellen, so daß es darinnen lebt. In der Geistigkeit der Welt muß es leben, das Geschöpf, das man in sie hineinstellt. Vergißt man diesen geistigen Zusammenhang, dann wandelt sich auch die Kunst, aber sie wandelt sich mehr oder weniger in Unkunst. Sehen Sie, es läßt sich eigentlich künstlerisch nur schaffen, wenn man das Kunstwerk im Weltenzusammenhang darinnen hat. Dessen waren sich jene alten Künstler bewußt, die zum Beispiel ihre Bilder an die Kirchenwände gemalt haben, denn da waren diese Bilder die Führer für die Gläubigen, für die Bekenner, da wußten die Künstler, das steht darinnen in dem Erdenleben, insoweit dieses Erdenleben von dem Geistigen durchsetzt ist. Man kann sich kaum etwas Schlimmeres denken, als wenn man, statt für so etwas, nun für Ausstellungen schafft. Im Grunde genommen ist es ja das Schrecklichste, durch eine Bilderausstellung zum Beispiel oder eine Skulpturausstellung zu gehen, wo alles mögliche durcheinander hängt oder nebeneinander steht, was gar nicht zusammengehört, wo es eigentlich sinnlos ist, daß das eine neben dem andern ist. Indem das Malen den Übergang gefunden hat vom Malen für die Kirche zum Bilde für das Haus, schon da, möchte ich sagen, verliert es den richtigen Sinn. Wenn man in den Rahmen hinein etwas malt, kann man sich wenigstens noch vorstellen, man schaut durch ein Fenster heraus, und das, was man sieht, das ist draußen, aber es ist schon nichts mehr. Aber nun gar für Ausstellungen malen! Man kann nicht weiter darüber reden. Nicht wahr, eine Zeit, die überhaupt in Ausstellungen etwas sieht, etwas Mögliches sieht, hat eben den Zusammenhang mit der Kunst verloren. Und Sie sehen einfach an dem, was alles an geistiger Kultur zu geschehen hat, um wiederum den Weg zum Geistig-Künstlerischen zurückzufinden. Die Ausstellung zum Beispiel ist durchaus zu überwinden. Gewiß, bei einzelnen Künstlern ist der Abscheu vor der Ausstellung vorhanden, aber wir leben heute in einer Zeit, wo der einzelne nicht viel vermag, wenn nicht das Urteil des einzelnen in eine Weltanschauung eingetaucht wird, die wiederum die Menschen so in ihrer Freiheit, in voller Freiheit durchsetzt, wie einstmals in unfreieren Zeiten Weltanschauungen die Menschen durchsetzt haben und dazu geführt haben, daß wirkliche Kulturen entstanden, während wir heute keine wirklichen Kulturen haben. An dem Aufbau von wirklichen Kulturen und damit auch an dem Aufbau von wirklich Künstlerischem muß aber eine geistige Weltanschauung arbeiten, daran das höchste Interesse haben.”

UTLÅTANDE

rörande Stiftelsen Hilma af Klints verk

A. BAKGRUND

1. Stiftelsen Hilma af Klints verk (i fortsättningen Stiftelsen) bildades 1972 av viceamiralen Erik af Klint (i fortsättningen stiftaren).

2. I samband med bildandet av Stiftelsen fastställde stiftaren stadgar för den – jfr bilaga 1.

3. Enligt stadgarna för Stiftelsen (jfr § 2 första stycket tredje meningen) är huvudmannen för släkten af Klint eller den av släkten som han utser självskriven ordförande i styrelsen för Stiftelsen.

4. Erik af Klint som är barnbarn till stiftaren blev huvudman för släkten af Klint 2010 och han är sedan 2023 ordförande i Stiftelsens styrelse för en andra period.

B. UPPDRAGET

5. Erik af Klint har frågat mig

a. för vilka får verket visas och

b. vilka målningar får avyttras och i så fall för vilket ändamål?

C. SVARET PÅ FRÅGORNA

C 1. För vilka får verket visas

6. I § 4 i stadgarna föreskrivs följande:

”Styrelsen skall hålla verket tillgängligt för den som söker andlig kunskap eller som kan bidraga till att verket i framtiden kommer att fylla den mission, som Hilma af Klints andlige uppdragsgivare avsett med detsamma. Styrelsen skall lägga sig vinn om att verket endast göres tillgängligt för sådana personer, som har en till stiftelsens ändamål sympatisk inställning och ifråga om vilken missbruk kan uteslutas.”

7. Som framgår av ordalydelsen i föreskriften i § 4 första meningen ska styrelsen hålla verket tillgängligt för den som antingen söker andlig kunskap eller kan bidra till att verket i framtiden kommer att fylla den mission, som Hilma af Klints andlige uppdragsgivare avsett med detsamma. Därutöver ställs det i föreskriften i § 4 andra meningen ytterligare krav på den som styrelsen får tillgängliggöra verket för.

8. Enligt min bedömning följer det av föreskrifterna i de båda meningarna i § 4 att styrelsen med alla ledamöterna närvarande måste genomföra en grundlig intervju av den som vill ta del av verket. Annars saknar styrelsen över huvud taget möjlighet att ta ställning till om denne motsvarar de krav som innefattas i föreskrifterna i § 4. Enligt min mening får alltså verket inte tillgängliggöras för någon med mindre styrelsen har intervjuat denne och styrelsen med ledning av intervjun eller intervjuerna känner sig övertygad om att han eller hon dels söker andlig kunskap eller kan bidra till att verket kommer att fylla den mission, som Hilma af Klints andlige uppdragsgivare avsett med detsamma dels har en så sympatisk inställning till ändamålet för Stiftelsen att missbruk kan uteslutas.

Styrelsen har enligt § 1 ansvaret för förvaltningen av verket. I § 3 sista meningen i stadgarna preciseras att i detta ansvar ingår tillsyn och vård av verket. Det är ett ansvar som givetvis gäller också när verket tillgängliggörs för någon med stöd av § 4.

9. Jag vill betona att de i § 4 meddelade föreskrifterna alltjämt går att tillämpa och att de ska följas vid förvaltningen av Stiftelsen (jfr 2 kap. 1 § SL). Det innebär att verket således inte får visas för allmänheten vare sig tillfälligt efter utlåning till olika utställningar eller stadigvarande på ett museum. Det strider mot föreskrifterna i § 4. Detsamma gäller såväl digital som fysisk visning och försäljning av reproduktioner av Hilma af Klints målningar.

C 2. Vilka målningar får avyttras och i så fall för vilket ändamål?

10. Enligt föreskriften i § 1 i stadgarna ska Stiftelsen ska ha till föremål för sin verksamhet att tillvarata och förvalta verket. Den föreskriften innefattar ett förbud mot att avyttring sker.

11. När det gäller målningarna med nummer 1-193 (utförda före 1916) understryks förbudet mot avyttring ytterligare genom föreskriften i § 5 första stycket.

12. Föreskrifterna i § 5 andra stycket innefattar däremot i styckets tredje mening ett undantag från överlåtelseförbudet enligt § 1. Undantaget gäller för ”den senare delen av verket” eller målningar utförda efter 1915 numrerade 194-1193.

13. Föreskriften i styckets tredje mening lyder som följer: ”Enskilda målningar [---] må, om så finnes lämpligt, avyttras och på så sätt göras tillgängliga för allmänheten i syfte att inbringa medel för att underlätta omhändertagandet och vården av de kvarvarande delarna av verket.”

14. Föreskriften i § 5 andra stycket tredje meningen ger alltså beskedet att *enskilda målningar ur den senare delen av verket må avyttras i syfte att inbringa medel för att underlätta omhändertagandet och vården av de kvarvarande delarna av verket.* Föreskriften med sitt besked ska läsas mot bakgrund av den i § 1. Tillämpningen av undantaget ska därför vara restriktiv. Det innebär enligt min mening att när undantaget nyttjas måste det bakomliggande motivet vara att inbringa medel mer för att klara av och mindre för att underlätta omhändertagandet av de kvarvarande delarna av verket. Det bör betonas att enskilda målningar som styrelsen vill avyttra med stöd av undantaget givetvis och utan hinder av § 4 måste få visas för allmänheten före avyttringen.

Saltsjöbaden den 29 augusti 2024

.....

Henning Isoz

f.d. hovrättsråd